

Rätt till politiskt deltagande för personer med funktionsnedsättning

Sammanfattning

I artikel 39 i Europeiska Unionens stadga om de grundläggande rättigheterna garanteras alla EU-medborgare rösträtt och valbarhet till Europaparlamentet och i artikel 40 rösträtt och valbarhet i kommunala val. I artikel 21 erkänns rätten att inte utsättas för diskriminering på grund av bland annat funktionshinder, och i artikel 26 erkänns rätten för personer med funktionshinder att få del av åtgärder som syftar till att säkerställa deras oberoende, sociala och yrkesmässiga integrering och deltagande i samhällslivet.

Möjligheten att delta i det politiska livet är själva kvintessensen av vad det innebär att leva i ett demokratiskt samhälle. Rätten till politiskt deltagande även för personer med funktionsnedsättning är därför fast förankrad i folkrätten och fastställs formellt i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, i Europarådets instrument och i EU:s primär- och sekundärlagstiftning. Valet till Europaparlamentet i maj 2014 är ett

lämpligt tillfälle att granska hur relevanta nationella rättsliga, politiska och administrativa bestämmelser uppmuntrar eller gör det svårare för personer med funktionsnedsättning att delta i valet.

Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter (FRA) och Europeiska kommissionen har genom Aned (ett akademiskt nätverk av europeiska experter på funktionsnedsättningar) samlat in uppgifter från de 28 EU-medlemsstaterna som visar hur den rätt till politiskt deltagande för personer med funktionsnedsättning som föreskrivs i artikel 29 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning respekteras, skyddas, främjas och uppfylls i EU. De synpunkter som framförs på grundval av dessa uppgifter handlar om val och den rätt att rösta och rätt att ställa upp i val som garanteras genom den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen), EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna och EU-fördragen.

Viktiga iakttagelser och evidensbaserade råd

Den första slutsats som kan dras av FRA:s och Aneds analys är positiv: i en tillgänglig och möjlighetsskapande miljö är personer med funktionsnedsättning aktiva medborgare som är angelägna om att delta i det politiska livet i sina samhällen. Förutom att rösta i valet deltar många av dem i politisk verksamhet på andra sätt, t.ex. genom medlemskap i politiska partier, deltagande i politiska möten eller kontakter med förtroendevalda. Deras deltagande kan förbättras ytterligare om man gör information och processer tillgängligare samt vid behov erbjuder

bättre stöd och rimliga anpassningsåtgärder – det vill säga anpassningar som gör att personer med funktionsnedsättning kan utöva sina mänskliga rättigheter på lika villkor som andra.

En andra slutsats är att det fortfarande finns betydande problem när det gäller förverkligandet av rätten att delta politiskt för personer med funktionsnedsättning. Det finns bland annat rättsliga hinder, t.ex. inskränkningar i rösträtten för vissa personer med funktionsnedsättning, och skillnader mellan

vad som utlovas i lagstiftning och politika och vad som görs i praktiken, t.ex. svårtillgängliga vallokaler eller webbplatser. Sådana hinder kan utestänga personer med funktionsnedsättning från möjligheten att påverka utformningen och genomförandet av lagar och politik som formar deras dagliga liv. Det är viktigt att vi tar itu med dessa problem så snart som möjligt för att stärka de offentliga institutionernas legitimitet och skapa rättvisare samhällen där alla kan delta fullt ut.

En tredje slutsats är att hindren för politiskt deltagande inte drabbar alla personer med funktionsnedsättning i lika hög grad. Personer med allvarigare funktionsnedsättningar samt personer med vissa typer av funktionsnedsättningar – t.ex. personer med intellektuell funktionsnedsättning – stöter förhållandevis oftare på hinder för sitt deltagande i det politiska livet. Eftersom dessa personer ofta är bland de mest isolerade och utestängda är det en särskilt viktig uppgift för de politiskt ansvariga att se till att de kan delta fullt ut i den politiska processen.

Med utgångspunkt från kraven i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning på detta område och forskningsresultaten kunde fem punkter urskiljas:

- Att undanröja rättsliga och administrativa hinder för politiskt deltagande.
- Att göra röstförfaranden, vallokaler och valmaterial tillgängligare.

Evidensunderlag för yttranden

Den analys och de yttranden som presenteras i denna sammanfattning bygger på uppgifter som samlats in av FRA och Aned (ett akademiskt nätverk av europeiska experter på funktionsnedsättningar som finansieras av Europeiska kommissionen). Uppgiftsinsamlingen byggde på människorättsindikatorer som tagits fram av FRA och Europeiska kommissionen med hjälp av den

- Att öka möjligheterna att delta i det politiska och offentliga livet.
- Att öka medvetenheten bland personer med funktionsnedsättning om deras rätt till politiskt deltagande.
- Att samla in uppgifter för att mäta det politiska deltagandet bland personer med funktionsnedsättning.

Utförlig information om dessa punkter finns i rapporten. FRA och Aned har formulerat yttrande om alla punkterna med förslag om konkreta åtgärder som EU-institutionerna och medlemsstaterna kan vidta.

Att undanröja rättsliga och administrativa hinder för politiskt deltagande

EU-medlemsstaterna har gjort betydande framsteg när det gäller att integrera rätten till politiskt deltagande för personer med funktionsnedsättning i sina nationella rättsliga och politiska ramar⁽¹⁾. Alla medlemsstater utom tre har ratificerat konventionen om rättigheter för personer med funktionshinder, med relativt få reservationer eller förklaringar angående dess huvudbestämmelser. De återstående tre medlemsstaterna har undertecknat konventionen och vidtar steg för att ratificera den⁽²⁾. Flera medlemsstater har dessutom tagit fram nationella strategier eller åtgärdsplaner för att genomföra konventionen som behandlar rätten till politiskt deltagande

”struktur – process – resultat”-modell som utformats av FN:s högkommissariat för mänskliga rättigheter.

FRA och Aned samlade in offentlig information från varje EU-medlemsstat och skickade ett relativt litet antal förfrågningar om uppgifter till offentliga myndigheter. Den statistik som används i rapporten hämtade FRA och Aned från befintliga EU-omfattande sociala undersökningar.

De fullständiga forskningsresultaten har offentliggjorts i rapporten *Indicators on the right to political participation of persons with disabilities: human rights indicators* (se ”Mer information”).

⁽¹⁾ Se FRA (2013), *Fundamental rights: challenges and achievements in 2012* (Grundläggande rättigheter: utmaningar och resultat 2012), Årsrapport 2012, Luxemburg, Publikationsbyrån, och FRA (2012), *Fundamental rights: challenges and achievements in 2011* (Grundläggande rättigheter: utmaningar och resultat 2011), Årsrapport 2011, Luxemburg, Publikationsbyrån.

⁽²⁾ Se kapitlen 5 och 10 i FRA (2014), *Fundamental rights: challenges and achievements in 2013* (Grundläggande rättigheter: utmaningar och resultat 2013), Årsrapport 2013, Luxemburg, Publikationsbyrån.

i överensstämmelse med EU:s handikapstrategi för perioden 2010–2020. Kommittén för konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning – som är det FN-konventionsorgan som övervakar genomförandet av konventionen – kommer att formellt utvärdera framstegen i genomförandet av konventionen i de EU-medlemsstater som har ratificerat den och i EU som helhet genom att överlämna en sammanfattande bedömning (*concluding observations*) till konventionsparterna.

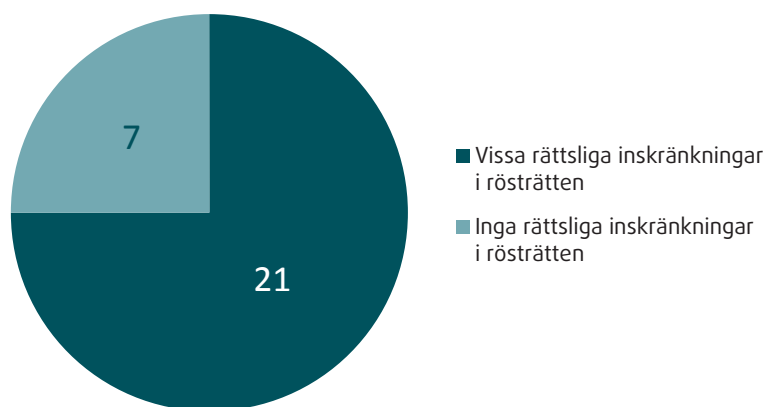
Resultaten av analysen visar dock att rättsliga och administrativa hinder fortfarande gör att vissa personer med funktionsnedsättning inte kan delta i det politiska livet på samma villkor som andra. Det handlar om följande hinder:

- Rättsliga inskränkningar i rösträtten för vissa personer med funktionsnedsättning, särskilt personer med psykosocial eller intellektuell funktionsnedsättning.
- Svårtillgängliga och besvärliga administrativa processer som kan frånta personer med funktionsnedsättning deras rösträtt, dvs. processer som i praktiken kan innebära att personer med funktionsnedsättning förlorar sina medborgerliga rättigheter.
- Svårigheter att få tillgång till klagomålsmekanismer i fall där personer med funktionsnedsättning stöter på problem när de försöker utöva sin rösträtt.

När det gäller rättsliga hinder är den viktigaste frågan att personer som har fråntagits sin rättskapacitet även fråntas rätten att rösta och ställa upp i val. I de flesta EU-medlemsstater leder ett beslut om att frånta en person dennes rättskapacitet till att personen inte får rösta. Reformen som har genomförts för att ge personer med funktionsnedsättning rösträtt har ibland inte gällt alla typer av val, eftersom det i många EU-medlemsstater finns olika lagar för olika typer av val. Av befintliga sammanfattande bedömningar ⁽³⁾ och utkastet till allmän kommentar om artikel 12 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ⁽⁴⁾ framgår det tydligt att konventionskommittén anser att man bör ändra nationell lagstiftning som innebär att människor fråntas sin rösträtt på grund av sin funktionsnedsättning eller bedömda "kapacitet".

Svårtillgängliga administrativa processer i samband med val kan också göra det svårare för personer med funktionsnedsättning att delta. I en del EU-medlemsstater är förfarandena för att personer med funktionsnedsättning ska kunna begära stöd eller hjälp att rösta inte tillgängliga. Personer på långtidsboenden kan också förhindras att rösta därför att det saknas mekanismer som gör det möjligt för dem.

Figur 1: Får personer som fråntagits sin rättskapacitet rösta (per EU-medlemsstat)?

Källa: FRA, 2014, Waddington 2014.

⁽³⁾ Alla sammanfattande bedömningar som rör konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning är tillgängliga på: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=4.

⁽⁴⁾ FN, kommittén för konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (2013), *Draft General Comment on Article 12 of the Convention – Equal Recognition before the Law* (Utkast till allmän kommentar om artikel 12 i konventionen – Likhet inför lagen), tillgänglig på: www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/DGCArticles12And9.aspx.

Knuten till rösträtten är rätten att inge klagomål om rösträtten inte kan utövas. Analysen visar att personer som har fråntagits sin rättskapacitet i de flesta EU-medlemsstater inte har någon rättslig möjlighet att inge klagomål som rör politiskt deltagande. Dessutom gick det endast i en fjärdedel av EU-medlemsstaterna att identifiera de rättsliga och andra instanser som fattar beslut om klagomål om politiskt deltagande som ingetts av personer med funktionsnedsättning. Att så få fall når fram

till klagomålsinstanserna beror enligt FRA:s forskning på andra områden troligen på att det inte finns tillgänglig information om hur och vart man kan vända sig med klagomål⁽⁵⁾. Enskilda fall har dock nått Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen) och, i enlighet med det fakultativa protokoll till konventionen som tillåter enskilda underättelser och som 21 EU-medlemsstater har ratificerat, kommittén för konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Yttranden

EU har tillträtt konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, och dess lagstiftning och politik måste överensstämma med EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna. Europeiska kommissionen rapporterar regelbundet om genomförandet av rådets direktiv 93/109/EG och 94/80/EG om fastställande av närmare bestämmelser för rösträtt och valbarhet vid val till Europaparlamentet och vid kommunala val. I framtida rapporter om genomförandet av de båda direktiven bör det utvärderas om de tolkas på ett sätt som överensstämmer med rätten till politiskt deltagande enligt artikel 29 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Som framgår av FRA:s årsrapport för 2013 och rapporterna sedan 2010 från högnivågruppen för handikappfrågor, har många EU-medlemsstater infört eller håller på att utarbeta nationella handlingsplaner eller strategier om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Dessa politiska strategier bör omfatta särskilda åtgärder för att främja det politiska deltagandet bland personer med funktionsnedsättning, samt konkreta mål och milstolpar som genomförandet av relevanta bestämmelser i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning kan mätas mot.

Rösträtten bör inte vara kopplad till rättskapacitet

I många EU-medlemsstater fortsätter rösträtten att vara knuten till rättskapaciteten, vilket innebär att personer som har fråntagits sin rättskapacitet inte kan rösta i Europaparlamentsval eller kommunala val. I FRA:s rapport 2010 om Rätten till politiskt deltagande för personer med psykiska hälsoproblem och personer med intellektuell funktionsnedsättning, som uppdaterades i FRA:s senare årsrapporter, konstaterades att en del medlemsstater måste reformera sin lagstiftning för att uppfylla kraven i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I enlighet med de sammanfattande bedömningarna från kommittén för konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning bör EU-medlemsstaterna ändra nationell lagstiftning som innebär att personer fråntas sin rösträtt på grund av en funktionsnedsättning eller sin bedömda "kapacitet".

Som anges i EU:s handikappstrategi för 2010–2020 verkar Europeiska kommissionen för att medlemsstaternas lagstiftning om rättskapacitet ska överensstämma med konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Detta skulle i fortsättningen kunna ske genom högnivågruppen för handikappfrågor, där EU-medlemsstaternas företrädare kan utbyta erfarenheter av att utarbeta och genomföra rättsliga reformer på detta område.

Undanröjande av administrativa hinder

Nationella offentliga myndigheter bör se till att registreringskraven för att få rösta eller kraven på rimlig anpassning inte leder till att personer med funktionsnedsättning utestängs från val. Det kan bland annat

⁽⁵⁾ Se FRA (2009), *EU-MIDIS European Union Minorities and Discrimination Survey. Main Results Report* (EU-MIDIS-undersökningen om EU:s minoriteter och diskriminering. Huvudrapport), Luxemburg, Publikationsbyrå och FRA (2012), *Access to justice in cases of discrimination in the EU – Steps to further equality* (Tillgång till rättslig prövning i diskrimineringsärenden i EU – Åtgärder för att främja jämlikheten), Luxemburg, Publikationsbyrå.

handla om att se till att registreringsprocessen är tillgänglig genom att utforma relevanta webbplatser enligt EU-standarden EN 301549, som överensstämmer med internationellt erkända tillgänglighetsstandarder (t.ex. "Web Content Accessibility Guidelines" (WCAG) 2.0 AA från World Wide Web Consortium), och om att göra information tillgänglig i olika format, t.ex. lättläst, stor stil eller blindskrift.

Personer på långtidsboenden som inte kan ta sig till en vallokal bör kunna rösta på andra sätt, vilka måste garantera rösthemligheten och att personer med funktionsnedsättning fritt kan välja kandidater eller partier utan påverkan från andra.

Effektivisering av klagomålsförfarandena

Både de rättsliga och utomrättsliga klagomålsmekanismerna bör göras tillgängligare för personer med funktionsnedsättning. Ett viktigt steg är att avskaffa inskränkningarna i rätten för personer som fråntagits sin rättskapacitet att inge klagomål oberoende av sin gode man eller förvaltare. Åtgärder bör dock också vidtas för att se till att information om hur och var klagomål kan inges är tillgänglig för alla personer med funktionsnedsättning genom informationsmaterial i olika format. Informationen bör distribueras genom stödorganisationer och opinionsbildande organisationer för personer med funktionsnedsättning, inklusive deras egna intresseorganisationer.

Som anges i FRA:s rapport från 2011 om tillgången till rättslig prövning i Europa ("Access to justice in Europe: an overview of challenges and opportunities") och FRA:s rapport från 2012 om tillgången till rättslig prövning i diskrimineringsärenden ("Access to justice in cases of discrimination in the EU: steps to further equality"), skulle det vara ett viktigt steg för att stärka de politiska rättigheterna att göra det möjligt för det civila samhällets organisationer, däribland intresseorganisationer för personer med funktionsnedsättning, att väcka talan vid domstol. Strikta regler om talarätt förhindrar ofta att det civila samhällets organisationer har en mer direkt roll i tvister som gäller kränkningar av de grundläggande rättigheterna.

Att göra röstförfaranden, vallokaler och valmaterial tillgängligare

När det gäller krav på tillgänglighet har de flesta EU-medlemsstater infört sådana för uppförande och renovering av offentliga byggnader och hälften av dem har infört krav för vallokaler. Många EU-medlemsstater har också fastställt lagstadgade tillgänglighetskrav för informationskällor på internet, radio och teve. I ett stort antal fall gäller dessa krav dock enbart offentliga informationskällor. I de flesta EU-medlemsstater krävs det i vallagstiftningen att assistans ska vara tillgänglig för personer med funktionsnedsättning, även om detta i vissa medlemsstater endast gäller för personer med fysisk eller sensorisk funktionsnedsättning.

De flesta medlemsstater har infört tillgänglighetskrav för uppförande och renovering av offentliga byggnader och ungefär hälften av dem har tillgänglighetskrav för vallokaler. Det är dock mycket svårt att bedöma i vilken utsträckning dessa krav efterlevs, eftersom det inte finns tillförlitliga och jämförbara uppgifter om byggnaders tillgänglighet i praktiken. Avsaknaden av uppgifter innebär att det inte är möjligt att fastställa andelen vallokaler, eller offentliga byggnader, som är tillgängliga för

personer med funktionsnedsättning. Även när det finns uppgifter minskas deras tillförlitlighet av att det inte finns konsekventa kriterier för att bedöma tillgängligheten och att tonvikten ligger på fysisk funktionsnedsättning och inte tar hänsyn till personer med andra typer av funktionsnedsättningar.

En viktig del av förbättringen av tillgängligheten är bestämmelserna om rimlig anpassning. Även om vallagstiftningen i de flesta EU-medlemsstater kräver att det ska finnas tillgång till assistans för personer med funktionsnedsättning i vallokalerna, är assistans i en del länder endast tillgänglig för personer med fysisk eller sensorisk funktionsnedsättning. Det är dessutom inte alltid möjligt för de berörda personerna att själv välja vilka de vill ha hjälp av.

För att kunna delta i valprocesser måste man ha tillgång till information, vanligtvis genom radio, teve och internet, men även i tryckt form. Precis som i fråga om den byggda miljön har många EU-medlemsstater fastställt lagstadgade krav på tillgänglighet för informationskällor på internet och för radio och teve. I ett stort antal fall gäller de dock enbart offentliga informationskällor. I praktiken visar befintliga uppgifter att valrelaterade medier i stor utsträckning är otillgängliga för personer med funktionsnedsättning. I de flesta medlemsstater anges det inte på de officiella webbplatserna med väljaranvisningar och information om kandidaterna om webbplatsen

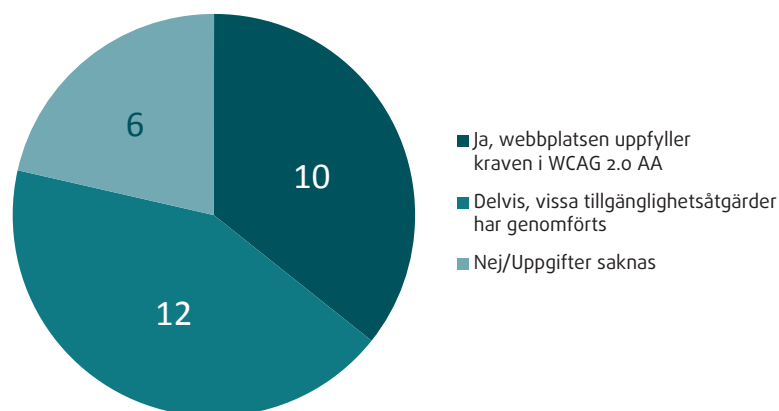

i fråga uppfyller standarden "Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.0 AA" ⁽⁶⁾ för internet-tillgänglighet. För de flesta av dem hade man dock vidtagit åtgärder för att göra informationen tillgängligare. Det har visserligen skett en ökning av undertextning, vilket gör tv-program med valinformation tillgängligare för personer med nedsatt hörsel, men ljudbeskrivningar och nationell teckenspråkstolkning är mindre vanliga.

Det är viktigt att politiska partier, som är de främsta kanalerna för politiskt beslutsfattande på alla styrelsenivåer, gör sitt kampanjmaterial tillgängligt

för personer med funktionsnedsättning. Exempel på partiprogram i tillgängliga format hittades i hälften av EU-medlemsstaterna, men bilden var inte enhetlig. I flera medlemsstater erbjöd endast några få partier information i tillgängliga format, och då oftast enbart i ett format lämpat för vissa typer av funktionsnedsättning. Betecknande nog berodde de alleuropeiska politiska partiernas löften om att ta fram kampanjmaterial inför Europaparlamentsvalet 2014 i hög grad på att intresseorganisationer för personer med funktionsnedsättning drev kampanjer om att valet måste vara tillgängligare.

Figur 2: Anges det på webbplatsen med väljaranvisningar och information om kandidater att webbplatsen uppfyller tillgänglighetsnormerna (per EU-medlemsstat)?

Källa: FRA, 2014.

Yttranden

Även om många EU-medlemsstater har lagstadgade tillgänglighetskrav försvåras mätningen av tillgänglighet av att det saknas gemensamma EU-kriterier för vad som utgör en tillgänglig byggnad. I överensstämmelse med sitt ansvar enligt artikel 9.2 a i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska konventionsparterna – både EU och medlemsstaterna – utveckla, utfärda och övervaka genomförandet av miniminormer och riktlinjer för tillgängligheten hos anläggningar och tjänster som är öppna eller tillgängliga för allmänheten, inklusive myndighetsbyggnader. Dessa kriterier bör omfatta tillgänglighetsbehoven för alla personer med funktionsnedsättning, inte bara för dem som har en fysisk funktionsnedsättning. Europeiska kommissionen fortsätter att stödja och komplettera nationella aktiviteter, bland annat genom den andra fasen av standardiseringsmandat M/420 om tillgängligheten hos bebyggd miljö.

Om personer med funktionsnedsättning behöver hjälp för att kunna rösta bör det föreskrivas i lag att de har rätt till assistans av en person som de själva har valt. Sådan assistans bör vara tillgänglig för alla personer med funktionsnedsättning som begär det.

⁽⁶⁾ World Wide Web Consortium (W3C) (2008), *Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.0* (Tillgänglighetsriktlinjer för webbinnehåll), W3C-rekommendation av den 11 december 2008, som är tillgänglig på: www.w3.org/TR/2008/REC-WCAG20-20081211.

EU-medlemsstaterna bör uppmuntra medieföretag att göra sitt utbud mer tillgängligt. Webbplatser bör utformas enligt EU:s tillgänglighetsstandard EN 301549 och medieproduktioner kan göras tillgängligare genom undertexter, teckenspråkstolkning och ljudbeskrivningar, som helst ska följa EU-standarderna. För att åstadkomma detta kan medlemsstaterna överväga att skärpa de rättsliga och politiska åtgärderna för medietillgänglighet, t.ex. genom att sätta upp mätbara tillgänglighetsmål och bredda tillämpningsområdet för den befintliga lagstiftningen så att den gäller både privata och offentliga medieföretag. EU kan underlätta denna process genom att stödja genomförandet av direktivet om audiovisuella medietjänster, enligt vilket medlemsstaterna ska uppmuntra leverantörer av medietjänster att göra tjänsterna mer tillgängliga för syn- och hörselskadade personer.

Under valkampanjer bör informationsmaterial med väljaranvisningar och information om kandidaterna innehålla tydliga förklaringar på ett enkelt språk och vara lätt tillgängliga i olika format. Medlemsstaterna bör också se till att det finns finansiering för tillgänglig information under hela valprocessen.

Politiska partier bör tillhandahålla sina program och annat kampanjmaterial i olika format, som tillgodoser de behov som personer med olika typer av funktionsnedsättningar har, bland annat lättläst, undertextade videofilmer eller teckenspråkstolkning, blindskrift och stor stil. Politiska partier kan också öka möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att delta i deras verksamhet genom att vidta åtgärder för att göra sina evenemang tillgängligare, t.ex. genom att kontrollera möteslokalers tillgänglighet och tillhandahålla teckenspråkstolkning.

Att öka möjligheterna att delta i det politiska livet

Aktivt deltagande av personer med funktionsnedsättning och av deras företrädarorganisationer i utformningen av politik och i lagstiftningsarbetet har ännu inte formaliserats som ett krav eller genomförts i praktiken i alla EU-medlemsstater. Det finns inte heller särskilt mycket information om hur många förtroendevalda som uppger att de har en funktionsnedsättning.

I undersökningen granskades även de möjligheter som personer med funktionsnedsättning och deras företrädare har att delta i det politiska livet mer allmänt, inte bara genom att rösta eller i samband med val.

Ett nära samråd med och aktivt engagerande av personer med funktionsnedsättning, via deras företrädarorganisationer, i utformningen av politiken och i lagstiftningsarbetet, är en skyldighet enligt

konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som dock ännu inte har formaliserats som ett krav eller tillämpas systematiskt i alla EU-medlemsstater. Analysen visar att offentliga myndigheter allt oftare samråder med och engagerar de berörda personernas organisationer när de vidtar åtgärder för att genomföra konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning – en lovvärd praxis i hela EU som bör utvidgas och fördjupas. Det finns ett stort utrymme att engagera organisationer för personer med funktionsnedsättning i arbetet med att granska och ta sig an de utmaningar som beskrivs i denna rapport.

En viktig indikator för de möjligheter som personer med funktionsnedsättning har att delta i det offentliga livet är antalet personer med funktionsnedsättning som väljs till offentliga ämbeten. Denna undersökning visar dock att det saknas klara bevis för i vilken utsträckning personer med funktionsnedsättning har kunnat utnyttja möjligheten att väljas till Europaparlamentet, nationella parlament eller kommunfullmäktige.

Yttranden

EU-medlemsstaterna och EU-institutionerna bör inleda ett nära samarbete med personer med funktionsnedsättning, inklusive genom deras företrädarorganisationer, i beslutsprocesser som rör personer med funktionsnedsättning. För detta ändamål bör medlemsstaterna och EU-institutionerna stärka de befintliga mekanismerna för att engagera de berördas intresseorganisationer, t.ex. genom att inrätta rådgivande organ eller samrådsorgan. Dessa organ bör ha en betydande andel intresseorganisationer som företrädare olika grupper av personer med funktionsnedsättning. Företrädare för personer med funktionsnedsättning bör vara fullvärdiga medlemmar av sådana organ på lika villkor som andra och bör ges de resurser som krävs för att de ska kunna delta på ett meningsfullt sätt utan att göra avkall på sin självständighet.

EU-medlemsstaterna och EU-institutionerna bör se till att möjligheten att delta i samrådsprocesser om utformning av lagstiftning och politik som rör personer med funktionsnedsättning offentliggörs på ett tydligt sätt med stor spridning med hjälp av information som är tillgänglig. Medlemsstaterna bör se till att de funktionshindrades intresseorganisationer kan lämna synpunkter i olika format, t.ex. i blindskrift eller i form av lättlästa texter. Offentliga utfrågningar och utskottssammanträden där lagstiftningsförslag diskuteras bör göras tillgängliga genom att t.ex. fysiska hinder undanröjs och genom teckenspråkstolkning.

Planer för att se till att kandidater eller potentiella kandidater har samma möjligheter att kandidera för förtroendeuppdrag som andra bör övervägas av EU-medlemsstaterna. I dessa planer kan ingå ekonomiskt och annat stöd för att täcka de extra resurser som personer med funktionsnedsättning kan behöva för att genomföra en effektiv valkampanj, samt åtgärder för att undanröja fysiska och andra hinder för tillträde till byggnader där politiska aktiviteter äger rum. När personer med funktionsnedsättning tillträder sina ämbeten bör rimliga anpassningar göras för att de ska kunna utföra sitt uppdrag på lika villkor som andra.

Rimliga anpassningar som utformats efter den berörda individens särskilda behov kan vara nödvändiga även i en miljö som är tillgänglig. För att göra dessa anpassningar krävs information om de förtroendevaldas behov. En sådan informationsinsamling måste dock överensstämma med lagstadgade säkerhetsåtgärder för att garantera sekretess och ske med respekt för de funktionshindrades integritet.

Att öka medvetenheten bland personer med funktionsnedsättning om deras rätt till politiskt deltagande

FRA:s och Aneds analys visar att det saknas utbildning och medvetandehöjande insatser för viktiga aktörer, t.ex. valförrättare, politiska partier, offentliga myndigheter och medieföretag, om hur de ska säkra rätten till politiskt deltagande för personer med funktionsnedsättning. Dessutom behöver de berörda aktörernas förmåga att tillgodose funktionshindrades behov förbättras.

För att se till att rättigheterna förverkligas behöver offentliga tjänstemän och annan viktig personal vara välinformerade om funktionsnedsättningar i allmänhet samt om huvudprinciperna i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, t.ex. tillgänglighet och skyldigheten att tillhandahålla rimliga anpassningar. Uppgifterna visar att valförrättare enligt lag bara måste genomgå utbildning i förbudet mot diskriminering på grund av funktionsnedsättning, tillgänglighet och rimlig anpassning i en enda EU-medlemsstat. Intresseorganisationer för personer med funktionsnedsättning spelar en viktig roll när det gäller att öka offentliga myndigheters medvetenhet om deras rättigheter och kan fortsätta att göra det om samrådsmekanismerna vidareutvecklas på alla styrelsenivåer.

Vikten av att öka medvetenheten är inte begränsad till offentliga myndigheter och andra aktörer som medverkar i val. Det är också viktigt att personer med funktionsnedsättning själva känner till sin rösträtt och sin rätt att delta i det politiska livet,

särskilt personer med allvarlig funktionsnedsättning som ofta är de som är mest utestängda från det politiska livet. När de berörda personerna väl känner till dessa rättigheter kan de själva effektivt identifiera praxis och förfaranden som hindrar dem från att utöva sina rättigheter.

Förutom medvetandehöjande insatser är uppbyggnaden av de relevanta aktörernas kapacitet att tillgodose behoven för väljare med funktionsnedsättning en viktig åtgärd. Uppgifter om informations- och valkampanjers tillgänglighet tyder på att det behövs en ökad kapacitet hos politiska partier och medieorganisationer att göra sitt material tillgängligare. Svårtillgängliga vallokaler och myndighetsbyggnader visar också att offentliga myndigheter behöver öka sin kapacitet att kontrollera genomförandet av byggregler om tillgänglighet och utveckla utförliga och standardiserade riktlinjer för bedömning av byggnaders tillgänglighet i praktiken.

Yttranden

EU-medlemsstaterna bör vidta konkreta åtgärder för att utveckla offentliga myndigheters kapacitet att effektivt övervaka genomförandet av byggregler om tillgänglighet för att se till att de organ som ansvarar för efterlevnaden av tillgänglighetskrav får tillräckliga resurser. Europeiska kommissionen bör bistå i denna process genom att fortsätta att stödja utvecklingen av EU-standardiserade riktlinjer för bedömningen av byggnaders tillgänglighet, under beaktande av behoven hos alla personer med funktionsnedsättning.

Medlemsstaterna bör se till att valmyndigheter och tjänstemän som övervakar val på lokal nivå

får heltäckande utbildning i förbudet mot diskriminering på grund av funktionsnedsättning, om tillgänglighet och om rimlig anpassning. Utbildningen bör även täcka nationella bestämmelser om tillhandahållandet av assistans till personer med funktionsnedsättning vid röstning samt om förfarandena för att begära assistans eller stöd. För att säkerställa att utbildningen tar upp de hinder som personer med funktionsnedsättning möter, bör de berörda personernas intresseorganisationer delta i utformningen och genomförandet, t.ex. genom gemensamma initiativ av valmyndigheter och intresseorganisationer.

Medlemsstaterna bör genomföra informationsaktiviteter för att öka kunskapen bland personer med funktionsnedsättning om valprocessen. Detta kan ske genom projekt där man upplyser om deras politiska rättigheter och projekt för att utveckla grupper som själva talar för sina rättigheter. Medvetandehöjande aktiviteter bör även omfatta långtidsboenden för personer med funktionsnedsättning.

För att öka politiska partiers och medieorganisationers kapacitet att göra sitt material tillgängligt för personer med funktionsnedsättning kan medlemsstaterna – i samarbete med de berörda intresseorganisationer – utarbeta praktiska riktlinjer för utformningen av tillgängliga politiska program, informationsmaterial och mediasändningar.

Att samla in uppgifter för att mäta det politiska deltagandet bland personer med funktionsnedsättning

Undersökningen grundades på befintliga uppgifter som samlades in från offentligt tillgängliga källor i de 28 EU-medlemsstaterna. Insamlingen och analysen av uppgifter visade att det finns tre huvudproblem:

- Det saknas systematisk uppgiftsinsamling.
- Det saknas standarder och riktlinjer för att mäta tillgänglighet, särskilt sådana som kan ge jämförbara resultat i hela EU.
- De befintliga metoderna för att samla in erfarenheter från personer med funktionsnedsättning är inte alltid tillfredsställande.

Sammantaget visar undersökningen att det ännu inte är möjligt att göra en exakt bedömning av det politiska deltagandet bland personer med funktionsnedsättning i EU därför att det saknas tillförlitliga

och jämförbara uppgifter. Det sker mycket lite systematisk uppgiftsinsamling på medlemsstats- eller EU-nivå om de erfarenheter som personer med funktionsnedsättning har av att delta i val.

Även när uppgifter är tillgängliga innebär avsaknaden av en gemensam syn på funktionsnedsättning och harmoniserade EU-standarder för att bedöma tillgänglighet att det är svårt att göra jämförelser mellan olika länder. De uppgifter som finns är ofta inriktade på situationen för personer med fysisk funktionsnedsättning och omfattar inte personer med andra former av funktionsnedsättning som kanske möter mindre synliga hinder för sitt politiska deltagande.

Det är svårt att samla in tillförlitlig och exakt statistik om de berörda personernas erfarenheter. Att vissa personer med funktionsnedsättning – t.ex. personer som bor på institutioner eller personer som inte kommunicerar genom att tala – utesluts från de nuvarande undersökningarna bekräftar att de befintliga metoderna behöver förbättras och att det behövs tillräckliga resurser för att se till att målinriktade, uppdelade och jämförbara uppgifter på ett exakt och tillförlitligt sätt fångar upp deras erfarenheter. Insatser i detta syfte görs redan globalt av Washington Group on Disability Statistics, där bland annat FRA och Europeiska kommissionen deltar, och på EU-nivå av bland annat Eurostat. FRA kommer att fortsätta att samverka med Europeiska kommissionen, Aned och relevanta aktörer för att stödja en förbättrad insamling av relevanta uppgifter.

Yttranden

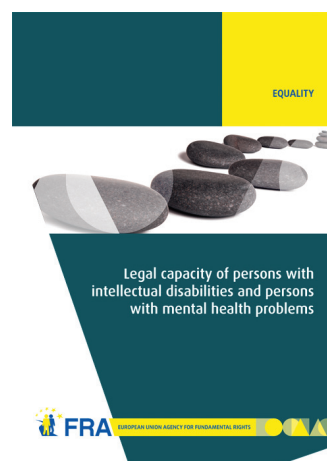
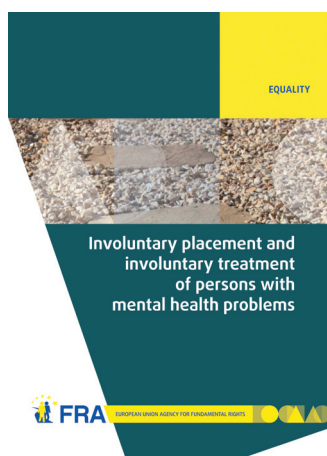
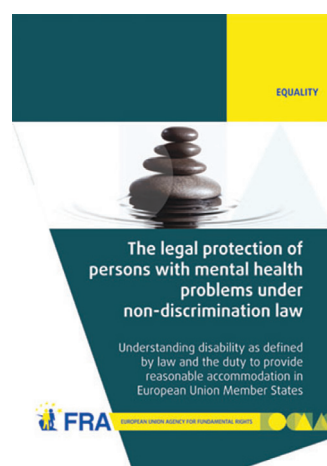
EU och medlemsstaterna bör i enlighet med sina skyldigheter i artikel 31 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning samla in lämplig information, inklusive statistik och forskningsdata, så att de kan utforma och genomföra politiska åtgärder för att genomföra konventionens bestämmelser om politiskt deltagande.

Enligt de åtgärder som beskrivs i EU:s handikapstrategi för 2010–2020 och målet om social delaktighet i Europa-2020-strategin, bör Europeiska kommissionen arbeta för att harmonisera den information om funktionsnedsättning som samlas in via EU:s sociala undersökningar (EU:s statistik om inkomst och levnadsvillkor, arbetskraftsundersökningens specialmodul och den europeiska hälsoenkäten), med regelbunden insamling av jämförbara uppgifter om hinder för social delaktighet för personer med funktionsnedsättning, inklusive politiskt deltagande.

För att få uppgifter som är jämförbara inom hela EU bör EU-institutionerna och medlemsstaterna arbeta tillsammans för att utveckla gemensamt överenskomna riktlinjer för att mäta situationen beträffande de grundläggande rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Ett första steg skulle kunna vara att vidareutveckla de gemensamma riktlinjerna för mätning av funktionsnedsättning.

EU-institutioner som har i uppdrag att samla in uppgifter bör stödja och komplettera medlemsstaternas insatser för insamling av statistik och uppgifter som visar de hinder som gör att personer med funktionsnedsättning inte kan delta fullt ut i det politiska och offentliga livet. I detta bör ingå vidareutveckling och införande av uppgiftsinsamlingsmetoder som omfattar alla personer med funktionsnedsättning, även dem med mer allvarliga funktionsnedsättningar.

Dessa fem FRA-rapporter ger ytterligare analys av frågor som rör rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Möjligheten att delta i det politiska livet, genom att t.ex. kandidera för ett förordningsuppdrag, gå med i ett politiskt parti eller följa de politiska nyheterna i medierna, är själva kvintessensen av vad det innebär att leva i ett demokratiskt samhälle. I rapporten analyseras uppgifter om läget för det politiska deltagandet för personer med funktionsnedsättning, som samlats in från de 28 EU-medlemsstaterna av Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter (FRA) och det akademiska nätverket av experter på funktionshinder Aned (Academic Network of European Disability Experts), som finansieras av Europeiska kommissionen. De indikatorer för de mänskliga rättigheterna som presenteras i rapporten visar att rättsliga och administrativa hinder, svårtillgängliga processer och svårtillgänglig information samt bristande kunskaper om politiska rättigheter, kan medföra att personer med funktionsnedsättning inte får möjlighet att delta i det politiska livet i sina samhällen. Forskningen visar också att det saknas tillförlitliga och jämförbara uppgifter om de erfarenheter som personer med funktionsnedsättning har av att delta i val i EU. Det är viktigt att vi tar itu med dessa problem så snart som möjligt för att öka de offentliga institutionernas legitimitet och skapa mer rättvisa samhällen där alla invånare kan delta fullt ut.

Mer information:

Du hittar den fullständiga FRA-rapporten *The right to political participation of persons with disabilities: human rights indicators* på: <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/indicators-political-participation-persons-disabilities>

Du hittar en översikt över FRA:s verksamheter om rättigheter för personer med funktionsnedsättning på: <http://fra.europa.eu/en/theme/people-disabilities>

Publikationsbyrå

© Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter, 2014

Foto: © Shutterstock

FRA – EUROPEISKA UNIONENS BYRÅ FÖR GRUNDLÄGGANDE RÄTTIGHETER

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Wien – Österrike
Tfn +43 158030-0 – Fax +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

978-92-9239-494-3

9 789292 394943